

Het kasteel van Montfoort (U)

DOOR

H. SARFATIJ

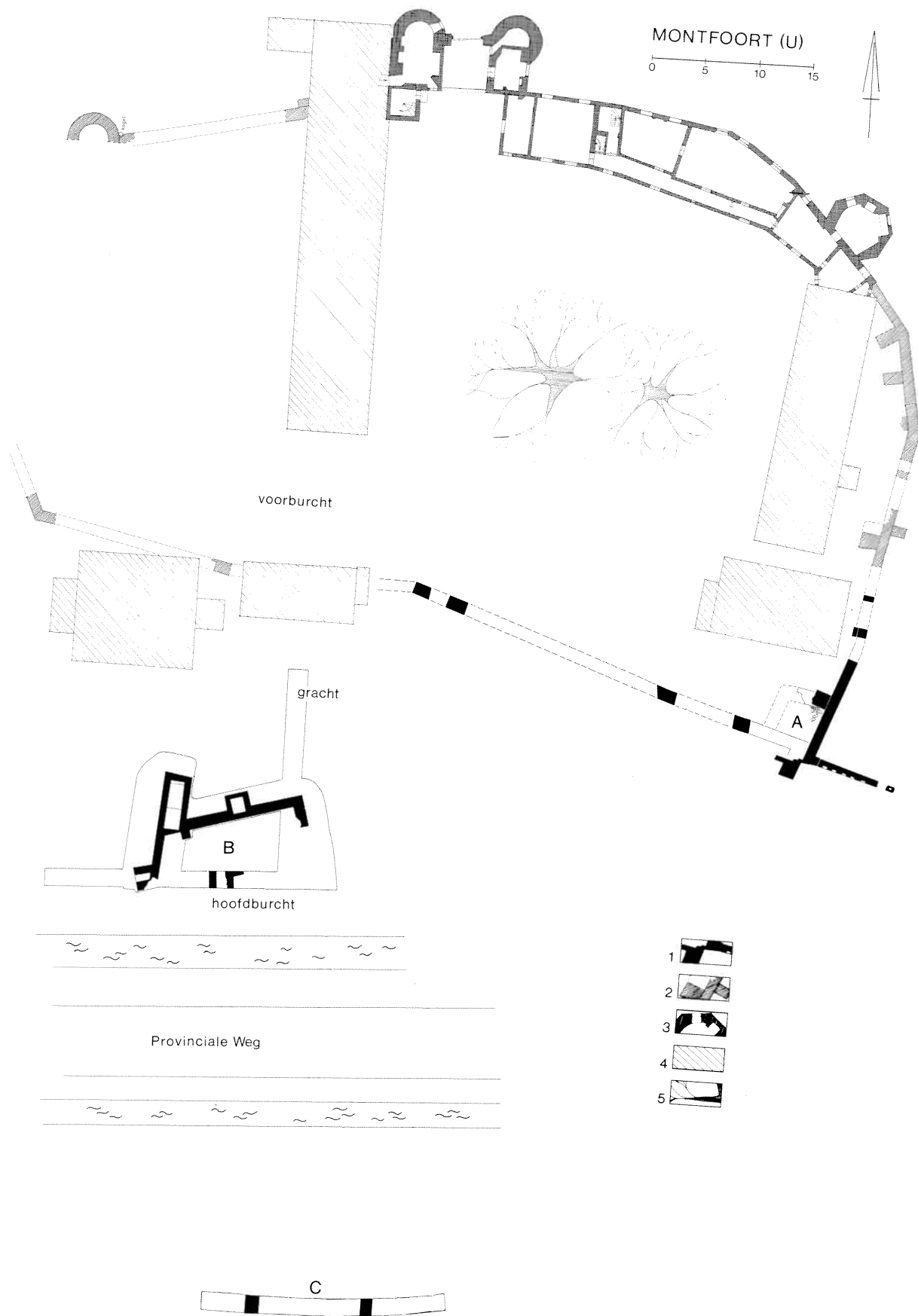

Afb. 1 Gezicht op kasteel Montfoort uit het zuidwesten (autotypie naar een tekening van Roeland Roghman uit 1647). Uiterst rechts de in de slotgracht uitstekende vierkante toren die in de opgraving 1981 bij C is aangesneden.

Plannen voor de herinrichting van het terrein van kasteel Montfoort in het centrum van de gelijknamige stad hebben in 1981 geleid tot een nadere archeologische verkenning van dit door de Monumentenwet beschermde archeologische monument. Het kortdurende onderzoek (21 april tot 12 mei) werd uitgevoerd door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek en stond onder leiding van de auteur. Aan het doel om meer gegevens te verzamelen, zodat de archeologische overblijfselen in de ondergrond bij de herinrichting zoveel mogelijk ontzien konden worden, werd voldaan. Ook aan de oplossing van enkele van de vele wetenschappelijke vragen die nog steeds rond dit kasteel bestaan heeft het onder-

zoek een bijdrage kunnen leveren. Het is echter bij een bijdrage gebleven en de beperktheid tekent ook deze korte notitie.

Kasteel Montfoort is ontstaan als een van de kastelen van de bisschop van Utrecht. In het grensgebied met Holland moest het met enkele andere frontieburchten dienen als defensieve sterkte voor het Sticht. Gebouwd tijdens het episcopaat van Godfried van Rhenen (1156-1178) is het tot 1297 in bisschoppelijk bezit gebleven; nadien behoorde het aan de heren van Montfoort (zie H.L. Janssen, *The castles of the Bishop of Utrecht*. In: *Château-Gaillard, études de castellologie médiévale VIII - Collôque de Bad Münstereifel* (1976). Caen 1977, p. 135-157,

Afb. 2 Plattegrond van het kasteelterrein van Montfoort (U) naar de situatie in 1981: 1 opgegraven muurwerk binnen opgravingsleuf uit 1981, 2 opgegraven muurwerk vòòr 1981, 3 Laat-Middeleeuws en 17-e eeuwse opgaande muurwerk, 4 recent gebouw, 5 boom. (naar J.-E. Dilz 1979 (tek. F. Kooy), uitgebreid met de gegevens uit de ROB-opgraving 1981 (tek. M.J.A. de Haan).

spec. p. 143-147). Over de bouwgeschiedenis is weinig bekend. Na desastreuze vernielingen in 1672 is het kasteel op enige restanten op de voorburcht na gesloopt. Het kasteelterrein is echter als topografische eenheid, waarin begrepen hoofdburcht + voorburcht met de ringgracht, blijven bestaan. Deze landschappelijke eenheid is pas verstoord door de aanleg van de moderne Provinciale Weg, die het terrein in twee delen heeft gesneden. In het noordelijke (= grootste) deel bevindt zich de totale voorburcht met de enige overgebleven opstallen van het kasteel. Tussen 1977 en 1979 zijn hier verkenningen uitgevoerd door J.G.N. Renaud in samenwerking met de NJBG, waarbij het beloop van de schildmuur van de voorburcht grotendeels is vastgesteld; alleen de westelijke afsluiting is nog onzeker (zie J.-E. Diltz in *Jaarverslag van de Nederlandse Kastelenstichting* 1977, p. 53-55; 1978, p. 39-41; 1979, p. 23-25). Bij de nieuwe verkenning uit 1981 (afb. 2) is in de zuidoostelijke hoek van deze schildmuur een vierkante fundering geconstateerd, die mogelijk van een hoektoren afkomstig is (A). Mogelijk, omdat de fundering hiervoor eigenlijk wat licht van constructie bleek te zijn. Tevens kon in deze hoek de verbinding van de zuid- met de oostmuur van de voorburcht vastgesteld worden.

Afb. 3 Kannetje met polychroom bloemmotief op een wit fond van Italiaanse majolica uit het eind van de 15e eeuw. De scherven werden met veel ander materiaal verzameld uit de vulling van de gracht tussen hoofd- en voorburcht bij B. (Foto ROB).

Ten zuiden van de gekende ommuring kon nu ook de gracht tussen voorburcht en hoofdburcht, met een variërende breedte van 20 tot 30 m, bepaald worden. De eerder geuite vrees dat van de hoofdburcht zelf geen sporen achtergebleven zouden zijn bleek ongegrond. Weliswaar hadden intensieve sloopactiviteiten het meeste opgeruimd, toch bleek op enkele plaatsen het muurwerk van de hoofdburcht nog fragmentair aanwezig te zijn. Aan de zuidzijde van de gracht, ongeveer in het midden tegenover de voorburcht, bevond zich een torenachtige uitbouw, voor zover waarneembaar in de vorm van een trapezium (B). De breedte bedroeg gemiddeld 14 m, de diepte was onbepaalbaar. Twee kleine uitbouwsels, het ene vierkant, het andere langwerpig, staken in de richting van de voorburcht. Hoewel het bewaard gebleven fragment bouwkundig moeilijk te interpreteren valt, zal het zeker in verband gezien moeten worden met de toegang tot de hoofdburcht. Op het tweede, kleinere terreingedeelte, ten zuiden van de Provinciale Weg, zijn bovendien restanten geconstateerd van een 11,5 m brede in de achtergracht uitstekende toren (C). Deze moeten afkomstig zijn van een aan de oude hoofdburcht gebouwde jongere toren die nog te zien is op een aanzicht door Roelant Roghman uit 1647 (afb. 2).

Alle gevonden muurwerk was opgetrokken uit baksteen. De formaten variëerden van de grote Middeleeuwse mop tot de kleine sub-recente IJsselsteen. De baksteensoorten representeren daarmee de jongere bouwfasen van het kasteel. In overeenstemming hiermee zijn de mobiele vondsten uit de gracht, die een datering te zien gaven van de tweede helft van de 14e tot de eerste helft van de 15e eeuw (afb. 3). Vondsten, zowel mobiel als immobiel, die zouden kunnen wijzen op de vroegste bouwfasen van het kasteel zijn nergens gedaan. Wel is op het terrein van de voorburcht onder ca. 2,5 m verwerkte rivierklei een bewoningsniveau uit de late 12e eeuw aangesneden. Dit niveau werd onder meer gekenmerkt door scherven van Andenne aardewerk. Het niveau bevond zich direct boven het vaste zand in de ondergrond, waarop ook alle gevonden kasteelresten gefundeerd bleken. Dit zand kan gezien worden als behorende bij een van de gefossiliseerde rivierlopen uit het Linschotensysteem. De veldtechnische leiding van het onderzoek berustte bij M.J.A. de Haan (ROB). Zeer gewaardeerde medewerking hebben verleend: het Gemeentebestuur van Montfoort, de architect voor de herinrichting ir. N. van de Rijt, het Werkvoorzieningsschap "De Sluis" te Woerden, en de aannemers Gebr. Van Dam te Willeskop en Woudenberg-Ameide te Ameide.

Opgraving 1981
Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek